

สหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริด

Intertextuality in contemporary literature titled kibad

by Prasertsak Padmarid

อุไรวรรณ สิงห์ทอง¹, รัศมี ราชนบุรี², ชุติมณณ์ บุญทองดี³, ภูมิศักดิ์ ลักขร⁴ และวรัญญา พาสุข⁵

Uraiwan Singthong¹, Ratsamee Ratburee², Chutimon Boonthongdee³,

Phoomisak Lakkasorn⁴ and Waranya Phasuk⁵

Received date: March 2, 2025

Revised date: November 20, 2025

Accepted date: November 20, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริด โดยใช้แนวคิดสหบท แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดวัฒนธรรม นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าการศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริด พบการประกอบสร้างสหบทผ่านสังคมล้านนา 3 ประเด็น ดังนี้ 1) บทบาทของผู้หญิงในสังคมล้านนา ผู้หญิงล้านนามีบทบาทในการดูแลในครอบครัวเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น 2) การเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้แก่เพศภาวะในสังคมล้านนา สะท้อนผ่านตัวละครหงส์ แม้รูปลักษณ์ภายนอกเป็นเพศชาย แต่สามารถต่อต้านขึ้นต้นจากซึ่งเป็นพื้นที่ของเพศหญิงได้ และ 3) การสืบทอดขนบวัฒนธรรมของชาวล้านนาผ่านประเพณีจุลกฐิน ด้วยความศรัทธาในพุทธศาสนาตามขนบที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทำให้คนในชุมชนหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด พบสหบทที่ถูกประกอบสร้างผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสถานที่ โดยยึดโยงผ่านความรัก ห่วงแค้น และศรัทธาในภูมิปัญญาการทอผ้า อีกทั้งสื่อถึงการสลายพื้นที่การทอผ้าระหว่างเพศ สร้างความเท่าเทียมให้แก่ เพศภาวะ

คำสำคัญ : กีบาด, วรรณกรรมร่วมสมัย, สหบท

¹ อาจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E-mail: auriwan_s@hotmail.com, (Corresponding author)

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: loogmee.agigum@gmail.com

³ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E-mail: 64410102024@reru.ac.th

⁴ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E-mail: phoomisak2545@gmail.com

⁵ นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E-mail: 0405waranya@gmail.com

Abstract

This study aims to examine intertextuality in the contemporary literary work titled *Kibad* by Prasertsak Padmarid. The researcher applies the concepts of intertextuality, feminism, gender, and culture, presenting the findings through descriptive analysis. The study reveals that intertextuality in *Kibad* is constructed through Lanna society in three aspects: (1) The role of women in Lanna society—Lanna women play a crucial role in taking care of their families to ensure a better quality of life. (2) The creation of opportunities and spaces for gender expression in Lanna society, this is reflected in the character Hong, who, despite being male in appearance, is able to weave *sin teen chok* fabric, a traditionally female domain. (3) The transmission of Lanna cultural traditions through the *Jula Kathin* ceremony, faith in Buddhism, inherited from ancestors, unites the community as one. It is evident that *Kibad* constructs intertextuality through characters, conversation, settings, and locations, all interconnected by themes of love, attachment, and faith in the wisdom of weaving. Additionally, the novel conveys an implicit message about the dissolution of gender-based restrictions in weaving, promoting gender equality.

Keywords: contemporary literature, intertextuality, *Kibad*

1. บทนำ

วรรณกรรมร่วมสมัยเป็นผลงานวรรณกรรมที่สะท้อนชีวิต ความคิด และปัญหาของผู้คนในยุคปัจจุบัน โดยเน้นการนำเสนอประเด็นสังคม วัฒนธรรม และความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ผ่านการเล่าเรื่องที่มีความหลากหลายทั้งในเนื้อหา รูปแบบและมุมมอง ช่วยเปิดพื้นที่ให้เสียงของปัจเจกชนและกลุ่มคนที่หลากหลายได้ถูกนำเสนออย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ที่กว้างขึ้น และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้อ่านกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังมีเนื้อหาและแนวคิดที่สร้างสรรค์เป็นประโยชน์ให้แก่สังคม ดังนั้นวรรณกรรมร่วมสมัยใหม่จึงเป็นงานที่ชี้ทางออกให้แก่เพื่อนร่วมสมัยเป็น “แสงสว่าง” เป็นเครื่องนำทางให้แก่สังคม ซึ่งงานเขียนในยุคหลัง ปีพ.ศ. 2519 ได้พัฒนาความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น (เจตนา นาควัชร, 2542) และวรรณกรรมร่วมสมัยสื่อแนวคิดอะไร อย่างไร ผู้อ่านต้องพินิจพิเคราะห์จึงจะเข้าใจ ทั้งวิธีการเล่าเรื่อง การสอดแทรกแนวคิด อุดมการณ์ที่แฝงไว้ (ธนพร หมูคำ, 2567)

ในปี พ.ศ. 2567 คณะกรรมการตัดสินรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ประเททนวนิยายได้พิจารณาให้ เรื่อง “กิบาด” ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะรัต เนื้อหาเป็นเรื่องราวของ “แม่หญิง” ช่างทอผ้าแม่แจ่มที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับการทอขึ้นดินจก ขึ้นดินจกเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า สื่อถึงอัตลักษณ์

ทางวัฒนธรรมของผู้คนในชุมชนสะท้อนผ่านความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีและวิถีชีวิต ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ และถ่ายทอดให้ลูกหลานยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา การทอขึ้นดินจกมีส่วนประกอบสำคัญของผ้าขึ้น 3 ส่วน ได้แก่ หัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนหรือเชิงขึ้น ส่วนที่เรียกว่า “จก” จะใช้ฝ้ายสีสนสดใสโดยเฉพาะสีเหลือง และสีแดง ผูกปมฝ้ายอย่างพิถีพิถันจนไม่เห็นปม จึงสามารถสวมใส่ได้ทั้งด้านนอกและด้านใน นับเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของขึ้นดินจกแม่แจ่ม ดังนั้นนวนิยาย เรื่อง “ก๊าด” ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด จึงนับเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่มีความน่าสนใจในการศึกษา ผู้เขียน ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด นำเสนอคำว่า “ก๊าด” หมายถึงความทุกข์ตรมของผู้ทอผ้า ที่ต้องใช้ก้อนเป็นอุปกรณ์ในการทอผ้าและสร้างความเจ็บปวดให้แก่ผู้ทอ อีกทั้งผ้าแต่ละผืนต้องใช้เวลาในการทอที่ยาวนาน “ก๊าด” จึงนำเสนอเนื้อหาสะท้อนเรื่องราวชีวิตของผู้ทอผ้าว่าต้องผ่านเรื่องราวชีวิตอย่างไร จึงจะทำให้ผ้าทอนั้นมีความงดงามเป็นขึ้นดินจกที่ทรงคุณค่า ในเนื้อหากล่าวถึงวิถีชีวิตผู้หญิง และกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ในบริบทต่าง ๆ ที่กำลังถูกกดทับ จากค่านิยม และขนบวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนา โดยถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการทอผ้า ประกอบด้วย ตัวละครหลัก เช่น แม่เหือนแก้ว แม่นาค บัวเงิน แม่ศรีมอย หงส์ จำเริญ จันต๊อบ และอินตา

หากพิจารณาเนื้อหาของเรื่องพบว่าผลิตซ้ำตัวละคร ฉาก และสถานที่ จึงเป็นที่น่าสนใจในการ การศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง ก๊าด สหบท (Intertextuality) หมายถึงการพิจารณา การประพันธ์เป็นดัวบท (text) ที่ประกอบสร้างขึ้นจากดัวบทอื่นหรือรหัสทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏ ก่อนแล้วในวรรณกรรมหรือในงานศิลปะ การประกอบสร้างความหมายของดัวบทใหม่ขึ้นอยู่กับการตีความหรือ การอ่าน (ฉัตรชัย สุขุม, 2553) ในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง ก๊าด ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด ได้นำเสนอ สหบท ได้แก่ การตั้งชื่อตัวละครที่มาจากวรรณกรรม เรื่อง เจ้าจันทร์ผมหอม นิราศพระธาตุอินทร์แขวน ของมาลา คำจันทร์ นอกจากนี้เสนอตัวละครเอกที่เป็นคู่รักข้ามเชื้อชาติ จากวรรณกรรม เรื่อง คู่กรรม ของทมยันตี ในเรื่อง ก๊าด ตัวละครรักข้ามเชื้อชาติระหว่างไทยกับอเมริกัน และฉากบางตอนในเรื่องกล่าวถึง ตัวละครเอกที่ปลอมตัวเข้าไปในขบวนกองทัพทหารญี่ปุ่น ซึ่งพบในตำนานมะเมียะ ตอนมะเมียะปลอมตัว เข้าไปในขบวนเจ้าน้อยสุขเกษม รวมถึงฉากบางตอนเชื่อมโยงเหตุการณ์สำคัญ อาทิ เหตุการณ์ในสงคราม มหาเอเซียบูรพา (พ.ศ. 2484 - 2488) เหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นตั้งฐานทัพอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย ผู้วิจัยพบว่ามีความของ ทัศนคติ กิจจุบาล และ รัษฎนีย์ ศรีสมาน (2566) เขียนบทความเรื่อง สหบทในนวนิยาย เรื่อง โอศกสง ของปราปต์ ผลการศึกษา พบว่าผู้แต่งมีการใช้สหบท 4 ลักษณะ มาประกอบสร้างเป็นดัวบทนวนิยาย อาทิ สหบทที่ปรากฏในวรรณกรรม สหบทที่ปรากฏในข่าว สหบทที่ปรากฏในสื่อมวลชน และสหบทที่ปรากฏที่ปรากฏในเหตุการณ์ทางสังคม จาก การใช้สหบทในลักษณะดังกล่าว มีผลต่อการสืบคดีของตัวละครตำรวจ การแสดงลักษณะนิสัยของชาตกร ลำดับเหตุการณ์ของคดีฆาตกรรม ภายในเรื่อง การไต่คดี และลักษณะของตัวละคร ซึ่งผู้แต่งใช้สหบทที่ปรากฏ ในวรรณกรรมนิทาน ลีลาภาษาของผู้ประกาศข่าว และทางวัฒนธรรมมาประกอบสร้างเป็นนวนิยาย เรื่อง โอศกสง ด้วยการใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งข้อมูลมาปรับใช้อย่างกลมกลืน ทำให้เนื้อเรื่องมีความพิเศษ

น่าสนใจ และเกิดความร่วมมือกับความรู้ของผู้่านมากยิ่งขึ้น และในบทความของ กรีกมล หนูเกื้อ (2567) เขียนบทความ เรื่อง สหบท ในนวนิยาย เรื่อง อัมรรงค์เลือด ของพงศกร ผลการศึกษาพบว่าพงศกรนำเรื่อง สาลิเกทารชาดก และสันติคุมพชาดกมาสื่อถึงฉากสำคัญ และแนวคิดสำคัญในนวนิยาย ทั้งยังมีการนำความ เชื่อเกี่ยวกับเวมานิกเปรตที่ปรากฏในคัมภีร์โลกบัญญัติของศาสนาพุทธมาสร้างลักษณะสำคัญของตัวละคร ตลอดจนนำตัวละคร และอาวุธศักดิ์สิทธิ์จากวรรณคดีเสภาขุนช้างขุนแผนมาประกอบสร้างเป็นเรื่องราวสำคัญ จะเห็นได้ว่าสหบทของการนำวรรณคดีไทยมาใช้ในนวนิยายเรื่องนี้นั้น ส่งผลต่อการสร้างสรรค์แนวคิดและ การนำเสนอแนวคิดสำคัญของเรื่องได้อย่างชัดเจน และในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของ ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต ได้รับแรงบันดาลใจในการเขียนวรรณกรรมจากการลงพื้นที่จริงในอำเภอแม่แจ่ม ตัว บทน์เสนอเนื้อหาการทอผ้าขึ้นตีนจก และมีวรรณศิลป์ในการใช้คำ “กีบาค-กีบาค” ซึ่งสามารถตีความได้ หลายความหมาย อีกทั้งพยายามเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งนับเป็น วรรณกรรมร่วมสมัยที่น่าสนใจและยังไม่มีผู้ใดศึกษาในประเด็นสหบทที่ปรากฏในวรรณกรรม

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต มีการใช้แนวสหบท แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดวัฒนธรรมผ่านตัวบทอย่างไร อีกทั้งเพื่อ วิเคราะห์พฤติกรรมของตัวละคร บทสนทนา ฉาก สถานที่ ซึ่งตัวละครวิถีชีวิตผูกพันกับการทอผ้าขึ้นตีนจก และนำเสนอกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อสลายพื้นที่ทางเพศและช่วยสืบสานการทอผ้าสืบทอด วัฒนธรรมประเพณีอย่างไร การศึกษารั้ครั้งนี้ทำให้เห็นมิติสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ และเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัยเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดสหบท แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดด้านวัฒนธรรม เพื่อใช้ ในการวิจัย ดังนี้

3.1 แนวคิดสหบท

สหบทเป็นกระบวนการพิจารณาการประพันธ์จากตัวบท (text) ที่ประกอบสร้างขึ้นจากตัวบทอื่น ๆ หรือรหัสทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏก่อนแล้วในวรรณกรรม การประกอบสร้างความหมายของตัวบทใหม่ ขึ้นอยู่กับการตีความหรือการอ่านโดยเชื่อมโยงรหัสทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกันของผู้อ่าน (ฉัตรชัย สุขุม, 2553) นอกจากนี้ “สหบท” เป็นแนวคิดหรือกระบวนการที่ช่วยให้เข้าใจภาษาวรรณคดีมากขึ้น ซึ่งสหบท หรือ Intertextuality เป็นคำที่จูเลีย คริสเตวา (Julia Kristeva) นักปรัชญาและนักวิจารณ์วรรณกรรมชาวฝรั่งเศส เป็นผู้เริ่มใช้เป็นคนแรก ได้เสนอว่าธรรมชาติของภาษามีลักษณะเป็นบทสนทนา และภาษาประกอบด้วย

หลากหลายเสียงทั้งเสียงตนเองและผู้อื่น คริสเตวา (Julia Kristeva) เห็นว่าตัวบทในกวีและวรรณกรรมเป็นวาทกรรมหลากหลายเสียง และตัวบทเป็นสหบทที่เอาตัวบทต่าง ๆ มาปะติดปะต่อกัน เหมือนภาพโมเสกในลักษณะหลอมรวมและการแปรรูป จึงเรียกลักษณะการผสมผสานกันในตัวบทว่า “สหบท” (ตรีศิลป์ บุญขจร, 2567) ดังนั้นสหบทจึงอธิบายถึงตัวบทหนึ่งประกอบไปด้วยถ้อยคำหรือเสียงที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงหรือนำตัวบทอื่นมาเป็นส่วนประกอบในการสร้างตัวบทใหม่ โดยมีความสัมพันธ์กับตัวบทหรือแนวคิดอื่นที่เคยมีมาก่อน รวมถึงการสร้างตัวละคร ฉาก และสถานที่จากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ร่วมด้วย

3.2 แนวคิดสตรีนิยม

จากการทบทวนแนวคิดสตรีนิยม มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ัญญา สังขพันธานนท์ (2559) อธิบายว่า 1. เพศในฐานะที่เป็นระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือการกำหนดความเป็นเพศโดยกลไกต่าง ๆ ทางสังคม ใครก็ตามที่มองเห็นว่าสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดความเป็นเพศนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของเรานั้นจะอยู่อย่างไร ตัวตนของเราเป็นอย่างไร และสถาบันต่าง ๆ ทางสังคมกระทำต่อเราอย่างไร 2. นักสตรีนิยมคือผู้ที่มองเห็นและมีความเข้าใจว่าระบบความเป็นเพศนั้นถูกสร้างขึ้นมา โดยแนวความคิด “คู่ตรงข้าม” เช่น หญิงกับชาย หรือความคิดที่เห็นว่า ชายนั้นมีคุณลักษณะที่เหนือกว่าหญิงในทางกายภาพ 3. นักสตรีนิยมก็คือนักที่มองเห็นว่าความเข้าใจเกี่ยวกับสตรีที่ผ่านมานั้นเป็นความเข้าใจที่ผิดพลาดและควรมีการเปลี่ยนแปลง แนวคิดสตรีนิยมจึงเป็นระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่กำหนดความเป็นเพศ นอกจากนี้ จูดีท เฟตเตอร์ลีย์ (Fetterley, 1978, อ้างถึงใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559) กล่าวว่าพัฒนาการของสตรีนิยมกับคลื่นสามลูก โดยสรุปคือ 1. ความเท่าเทียม 2. ความแตกต่าง 3. การประกอบสร้าง และในทัศนะของ วารุณี ภูริสินสิทธิ์ (2545) มีความหมายไปในทางเดียวกันโดยอธิบายว่าสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ปฏิเสธความเหมือนกันของกลุ่มผู้หญิงหรือมีอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้หญิงที่แน่นอน รวมไปถึงการปฏิเสธในเรื่องความเป็นสากลของผู้หญิง และยังปฏิเสธระบบความคิดแบบแบ่งคู่ตรงข้าม สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่จะให้ความสำคัญกับความแตกต่างของผู้หญิงที่มีอยู่อย่างมากมาย รวมทั้งความหลากหลายที่มีอยู่ในผู้หญิงแต่ละคน ดังนั้นแนวคิดสตรีนิยมจึงให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมและความแตกต่าง ซึ่งถูกประกอบสร้างผ่านสังคม ไม่ว่าจะเพศใดก็ตามล้วนย่อมมีความเสมอภาคตามสิทธิและมีเสรีภาพ

3.3 แนวคิดเพศภาวะ (Gender)

จากการทบทวนแนวคิดเพศภาวะ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เพศภาวะ (Gender) คือ สิ่งประกอบสร้างจากสังคม (Social Construct) “ความเป็นหญิง” หรือ “ความเป็นชาย” เป็นผลจากการปลูกฝังหรือหล่อหลอมโดยสังคมวัฒนธรรม ไม่ใช่เรื่องธรรมชาติ นอกจากนี้ เราดำรงอยู่ในระบบสองเพศสภาพอย่างเคร่งครัด (Dichotomous Gender System) โดยมีเพศสภาพหนึ่ง (ความเป็นชาย) เหนือกว่าอีกเพศสภาพหนึ่ง (ความเป็นหญิง) และความชัดเจนทางเพศสภาพเช่นนี้ส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางสังคม (ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2550) ดังนั้นเพศภาวะเป็นภาวะแห่งเพศที่ถูกประกอบสร้าง

ทางสังคมเพศภาวะที่เราคุ้นเคยและถูกขัดเกลาล้อมสร้างกันมา นอกเหนือจากเพศสรีระ ยังพบสถานะทางเพศเพิ่มมากขึ้น เช่น เกย์ กะเทย ทอม ดี ฯลฯ อันจะนำไปสู่การกำหนดบทบาทเพศต่าง ๆ มากกว่าหญิงและชาย (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554) อย่างไรก็ตาม เพศภาวะยังถูกประกอบสร้างโดยสังคม ส่งผลต่อการจัดการความสัมพันธ์ ความคิด ความรู้สึก และการกระทำของผู้คนในสังคม รวมทั้งเป็นคุณสมบัติที่ผันเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ (วาทีนีย์ วิชัยยา, 2556) ดังนั้นเพศภาวะ (Gender) โดยสรุปคือ บทบาทหน้าที่ ความคาดหวัง และคุณลักษณะที่สังคมกำหนดขึ้นให้กับบุคคลตามเพศของเขาหรือเธอ ซึ่งแตกต่างจากเพศสภาพที่เป็นลักษณะทางชีววิทยา เพศภาวะไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ถูกสร้างและหล่อหลอมขึ้นผ่านวัฒนธรรมการอบรมเลี้ยงดูและบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้เพศภาวะไม่ได้จำกัดอยู่ที่เพศชายหรือหญิง แต่ยังครอบคลุมถึงความหลากหลายทางเพศ เช่น ผู้ที่มีเพศภาวะที่ไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิด เป็นต้น

3.4 แนวคิดด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ สิ่ง que แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมมีหลายอย่าง เช่น ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม การรู้จักควบคุมอารมณ์โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้ง มารยาทที่ขัดเกลารียบร้อย สุภาพเหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของสถานการณ์ ความรู้จักรักษาสีทิวของผู้อื่นและของตน เป็นต้น (สำนักราชบัณฑิตยสภา, ม.ป.ป.)

จากการทบทวนแนวคิดสหบท แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดวัฒนธรรม เพื่อวิเคราะห์สหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต ว่ามีการประกอบสร้างสหบทในสังคมล้านนาลักษณะใด อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัยเรื่องอื่น ๆ ที่มีลักษณะเดียวกันต่อไป

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary research) รวบรวมข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Description analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 การเลือกข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัย ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต เรื่อง กีบาค สำนักพิมพ์คมบาง พ.ศ. 2567 มี 218 หน้า ซึ่งเป็นวรรณกรรมซีไรต์ ประจำปี 2567 มีจำนวนทั้งหมด 3 ตอน ได้แก่ ตัวขึ้น เหวขึ้น และตีนขึ้น และนำมาจัดกลุ่มเนื้อหาสหบทในสังคมล้านนาผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสถานที่ โดยใช้แนวคิดสหบท สตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดวัฒนธรรม

4.2 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของ ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด จำนวน 3 ตอน โดยใช้แนวคิด สหบท แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดด้านวัฒนธรรม ในการวิเคราะห์ตัวบทในวรรณกรรม มี 3 ประเด็นดังนี้ 1. บทบาทของผู้หญิงในสังคมล้านนา 2. การเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้แก่เพศภาวะ ในสังคมล้านนา และ 3. การสืบทอดขนบวัฒนธรรมของชาวล้านนา

4.3 สรุปและการอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์สหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด ตามแนวคิดสหบท แนวคิดสตรีนิยม แนวคิดเพศภาวะ และแนวคิดด้านวัฒนธรรม นำเสนอผลการวิเคราะห์ เนื้อหาตามลำดับ และอภิปรายผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์เพื่อสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย

5. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด จากการศึกษา พบ 3 ประเด็น ได้แก่ 1. บทบาทของผู้หญิงในสังคมล้านนา 2. การเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้แก่เพศภาวะ ในสังคมล้านนา และ 3. การสืบทอดขนบวัฒนธรรมของชาวล้านนา ดังนี้

5.1 บทบาทของผู้หญิงในสังคมล้านนา

ตัวละครหญิงในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด ที่แสดงพฤติกรรม อันสื่อถึงความรับผิดชอบที่ผู้หญิงล้านนาพึงปฏิบัติ ทั้งการดูแลความเรียบร้อยในบ้าน การดูแลสมาชิก ในครอบครัว สามารถแบ่งบทบาทของผู้หญิงในสังคมล้านนา ดังนี้

5.1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครหญิงกับสมาชิกในครอบครัว

ตัวละครหญิงในเรื่อง กีบาค มีบทบาทความสัมพันธ์กับครอบครัว ในด้านการดูแลเอาใจใส่คน ในครอบครัว การหุงหาอาหาร และการดูแลคนในบ้านยามเจ็บไข้ได้ป่วย ในเรื่องกล่าวถึงตอนที่เฮือนแก้ว ตัวละครหญิงในเรื่อง เธอเป็นลูกสาวของแม่ศรีมอย เมื่อแม่ศรีมอยมีอาการเจ็บป่วย เฮือนแก้วผู้เป็นบุตรสาว คอยดูแลเอาใจใส่ดูแลแม่ตามบทบาทของลูก ดังตัวอย่าง

“อีแม่ จะกินน้ำก่ หรือจะหื้อลูกเซ็ดตัว” เฮือนแก้วที่ดูแลแม่อยู่ไม่ยอมห่าง พร้อมตอบสนองความต้องการของแม่

“ลูกเฮย ดูท่า แม่คงอยู่กับสุได้หมบ่เมินแล้วเน้อ”

“แม่อย่าอู้จะอัน บ่เมินแม่ก็จะหายดี พอเฮาเกี่ยวข้าวเสร็จ เฮาจะได้เก็บฝ้าย มาย้อมแล้วทอขึ้นกันอีก แม่บอกว่าจะสอนข้าเจ้าจกลายใหม่บ่ใช่ก่า” เฮือนแก้ว เริ่มใจคอไม่ดี พรังพรทุกอย่างที่คิดเพื่อรังแม่ไว้

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด, 2567)

จากตัวอย่างเอ็นแกว่ตัวละครหญิงในเรื่อง แสดงออกถึงความห่วงใยและเอาใจใส่แม่ของเธอ อย่างดี คอยดูแลอยู่ข้างกายแม่ไม่ยอมห่าง ดูแลและตอบสนองความประสงค์ของแม่ เมื่อแม่ศรีมอยพูดถึง ความรู้สึกว่าตนเองว่า อาจอยู่กับลูกได้ไม่นานแล้ว ลูกสาวอย่างเอ็นแกว่พยายามปลอบโยนโดยพูดในเรื่อง ที่แม่ของเธอมีความสุข เช่น การเก็บฝ้ายมาย้อมและทอผ้า เพื่อให้แม่มีกำลังใจและเลิกคิดถึงเรื่องความตาย คำพูดของเอ็นแกว่สะท้อนถึงความความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครหญิงกับสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะ การดูแลบุพการีซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของบุตรที่ทุกสังคมตอกย้ำเสมอในคุณธรรมดังกล่าว

5.1.2 การทำงานหรือการประกอบอาชีพของตัวละครหญิง

กิจกรรมหรืองานอดิเรกที่ตัวละครหญิงปฏิบัติเพื่อหาเงินมาจุนเจือตนและคนในครอบครัว ปรากฏผ่านตัวละครแม่นาค ที่ทอผ้าขึ้นหาเงินมาจ่ายค่าเทอมบุตรสาว ดังตัวอย่าง

“อู้ยก็หื้อบ่าหงส์มันทอเลาะ หื้อจันไปยะอย่างอื่นแทนมันก็ได้ ทอผ้ามันก่าย ขนาด จันตีบจ่มต่อ
“ก่ายเท่าใดตัวก็ต้องช่วยแม่ แหมอย่างแม่ใช้บ่าหงส์ไปไต่อยู่ ถ้ามันปีกมาแม่ ก็หื้อมันช่วย แต่ตอนนี้ตัวมาช่วยแม่ก่อน ทอผ้ามันจะมีหยังขายวันยี่เป็ง แม่จะมีเงินค่าเทอมส่งตัวไปโฮงเฮียน”

(ประเสริฐศักดิ์ ปัทมะรัต, 2567)

จากตัวอย่าง แม่นาคตัวละครหญิงในเรื่อง เธอเป็นลูกสาวของแม่เอ็นแกว่ เธอมักทอผ้าขึ้น สำหรับการจำหน่ายเสมอ แม้ผู้เป็นแม่จะไม่พอใจที่เธอมักนำผ้าที่ทอได้ไปจำหน่ายในแต่ละครั้ง แต่ด้วย ภาระหน้าที่และความรับผิดชอบในบ้านของแม่นาคที่ต้องเลี้ยงดูแลหงส์ และจันตีบ ซึ่งเธอรับดูแลเด็กทั้งสอง แม้จะเป็นบุตรของพี่สาวบวเงินที่เสียชีวิตไปแล้ว เธอจึงต้องทอผ้าขึ้นเพื่อเลี้ยงดูคนในครอบครัวให้มีกินมีใช้ไม่ อยู่แบบอด ๆ อยาก ๆ

5.1.3 ตัวละครหญิงกับการถูกกดขี่และการต่อสู้เพื่อยกสถานะเท่าเทียมชาย

การที่ผู้หญิงต้องเผชิญกับภาวะกดดัน ถูกจำกัดสิทธิ และถูกเลือกปฏิบัติในสังคมที่ผู้ชาย มีอำนาจและสิทธิที่เหนือกว่า ในสังคมชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) ผู้ชายได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน ในทุกด้าน ขณะที่ผู้หญิงถูกจำกัดสิทธิและถูกกดขี่ข่มเหง เพียงเพราะมีร่างกายที่บอบบางและอ่อนแอกว่า ปรากฏผ่านตัวละครหญิงชื่อ บวเงิน เธอต้องประสบกับความทุกข์ทรมานเพราะความเห็นแก่ตัวและมองผู้หญิง เป็นเพียงทาสและสนามอารมณ์ ดังตัวอย่าง

ภาพที่แม่เหียนแก้วเห็นลูกสาวครั้งแรก ภาพนั้นยังผูกเป็นปมเงื่อนมัดแน่นอยู่ในใจ ชื่นขาวโหมคำยังบริสุทธิ์ไม่แปดเปื้อนใด ๆ พาดค้างอยู่บนก้านกล้วย เพียงแต่สิ่งที่แปดเปื้อนกลับนอนเปลือยเปล่าอยู่ด้านล่าง พร้อมรอยฟกช้ำ ขบกัด ม่วงจ้ำพร้อยไปทั่วเนืวนวลและเรือนร่าง...

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด, 2567)

จากตัวอย่างข้างต้น บัวเงินตัวละครหญิงในเรื่อง เธอเป็นลูกสาวของแม่เหียนแก้วได้หายตัวไปในงานประเพณีจุลกฐิน และมีคนพบบัวเงินนอนไม่ได้สติอยู่ในป่ากล้วย เธอต้องทนทุกข์ทรมานเพราะถูกชายที่เธอไม่รู้จักทำร้ายร่างกายและย่ำยีจิตใจอย่างเลวร้ายที่สุด ขณะที่แม่เหียนแก้วเมื่อเห็นบัวเงินบุตรสาวอันเป็นที่รักดังแก้วตาดวงใจตกอยู่ในสภาพที่ถูกกระทำรุนแรงผู้เป็นแม่ย่อมหัวใจแตกสลาย เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงที่ผู้หญิงถูกกระทำ ลดทอนคุณค่าของผู้หญิงในสังคม โดยทำร้ายทั้งร่างกายและจิตใจ

นอกจากนี้พบการต่อสู้ของตัวละครหญิงเพื่อยกสถานะของตนให้เท่าเทียมชาย ซึ่งตัวละครหญิงต้องการเปลี่ยนแปลงบทบาท หน้าที่ และสถานะทางสังคมของตนจากกรอบหรือข้อจำกัดเดิม ๆ ที่สังคมกำหนด เพื่อให้ได้รับโอกาส ความยุติธรรม และความเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม โดยเฉพาะในบริบทที่สังคมมีค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่หรือมีอคติทางเพศ โดยตัวละครแม่เหียนแก้วต้องแบกรับภาระแทนพ่อที่ออกไปค้าขายและไม่แนวก็นายตัวไปไม่กลับบ้านอีก ดังตัวอย่าง

ชีวิตเหียนแก้วและแม่เมื่อไม่มีพ่อค่อนข้างลำบาก ก็ถูกทั้งร่างไม่มีใครสนใจ เพราะเมื่อถึงหน้าแม่กับเหียนแก้วก็ต้องออกไปช่วยกันดำนนา ปลุกฝ้าย หน้าที่งานการใด ๆ ที่เคยเป็นของพ่อ แม่รับมาเป็นภาระหมด

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด, 2567)

ตัวอย่างเหียนแก้วตัวละครหญิงในเรื่อง เธอเป็นบุตรสาวของแม่ศรีมอย เหียนแก้วต้องรับภาระการทำงานหนักเช่นบุรุษ เช่น ทำไร่ทำนา ปลุกฝ้าย และหน้าที่อื่น ๆ ที่ผู้ชายทำเนื่องจากตกเป็นของแม่ทั้งหมด เพราะพ่อของเธอออกไปค้าขายต่างบ้านต่างเมืองและไม่กลับมาที่หมู่บ้านนี้อีก ทั้งให้เหียนแก้วอยู่กับแม่เหียนแก้วเธอจึงต้องรับผิดชอบภาระหน้าทำไร่ทำนานี้แทนพ่อทั้งหมด อีกทั้งเธอก็ไม่มีสามีและลูก จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าเพศหญิงเป็นเพศที่สามารถต่อสู้เพื่อยกสถานะความทัดเทียมเช่นชาย แม้ผู้หญิงจะตกเป็นเพศเสียเปรียบมาโดยตลอด ไม่ว่ายุคไหน สมัยใด สิ่งทั้งหมดที่นับมานี้ ถือว่าเป็นความป่วยไข้ของสังคมที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเป็นอย่างยิ่ง แต่เป็นเรื่องแปลกมากที่โลกไม่ได้สนใจปัญหาเหล่านี้เท่าที่ควร หน้าที่ซึ่งที่ชาวโลกกำลังทำอยู่ดูเหมือนว่าแต่ละอย่างจะยิ่งสนับสนุนให้การกดขี่ทางเพศเกิดขึ้นอีก เพราะว่าผู้มีอำนาจในการตัดสินใจต่าง ๆ ในปัจจุบันเกือบทั้งหมดเป็นเพศชาย (พระมหาสม สิริปัญโญ, 2553) นอกจากนี้

สตรีตามแนวคิดสมัยใหม่สร้างผู้หญิงให้มีความแข็งแรงทำงานได้ไม่แพ้ชาย สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ปฏิเสธความเหมือนกันของกลุ่มผู้หญิง หรือมีอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้หญิงที่แน่นอน รวมไปถึงการปฏิเสธในเรื่องความเป็นสากลของผู้หญิง และยังปฏิเสธระบบความคิดแบบแบ่งคู่ตรงข้าม (วาร์ณิ ภูริสินสิทธิ์, 2545) “คู่ตรงข้าม” (binary opposition) เช่น หญิงกับชาย หรือความคิดที่เห็นว่าชายนั้นมีคุณลักษณะที่เหนือกว่าหญิงในทางกายภาพ และทั้งในด้านบทบาทและอำนาจทางสังคม ซึ่งมีความเป็นมาที่ยาวนานในทางประวัติศาสตร์ (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2559) ในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด จึงช่วยเปิดพื้นที่ของเงื่อนไข เธอเป็นตัวแทนของสตรีล้านนาที่แสดงออกถึงความแข็งแกร่งทั้งร่างกายและจิตใจ

5.2 การเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้แก่เพศภาวะในสังคมล้านนา

การส่งเสริมให้ทุกคนในสังคม ไม่ว่าจะมียุทธลักษณะทางเพศหรือเพศวิถีแบบใด ได้รับสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมในการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างเสมอภาค โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติหรือสร้างข้อจำกัดในเสรีภาพ ในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต กล่าวถึงการสร้างพื้นที่ให้แก่เพศภาวะในสังคมล้านนา ดังนี้

5.2.1 การสะท้อนบทบาททางเพศภาวะในด้านการปฏิบัติงาน

การปฏิบัติงานในหน้าที่ต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ช่วยสร้างโอกาสสร้างความเท่าเทียมทางเพศให้แก่เพศภาวะ ในนวนิยาย เรื่อง กีบาด พบสหบทที่กล่าวถึงชื่อตัวละครชื่อ “อินตา” ที่มาจากคำว่า “อินทะ” ในเรื่อง เจ้าจันทมหมอน นิราศพระธาตุอินทร์แขวน ของมาลา คำจันทร์ โดยตัวละครอินตาใน เรื่อง กีบาด มีบทบาททางเพศภาวะและรักกับหงส์ ซึ่งฉากนี้มาจาก เรื่อง คู่กรรมของทมยันตี แม้ในเรื่องเดิมจะเป็นคู่รักระหว่างไทยกับญี่ปุ่น แต่ในเรื่อง กีบาด สหบทเปลี่ยนแปลงเป็นชาวไทยกับอเมริกัน การสะท้อนบทบาททางเพศภาวะในด้านการปฏิบัติงาน แม้อินตาจะเป็นชายชาวต่างชาติ แต่สามารถเรียนรู้และปรับตัวตามบริบทที่อาศัยอยู่ได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่าง

การใช้ชีวิตร่วมกับอินตานั้นเรียบง่าย หงส์ชอบแอบมองอินตาเวลาช่วยหงส์
ปั่นฝ้าย เจ้ายังขี้ใหญ่เดินไปมาทั่วบ้าน...งานนางนงนไรรู้ก็ทำได้เร็วจนชาวบ้านทั้งทำ
ผาอิจฉา

(ประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต, 2567)

จากตัวอย่างอินตาเป็นตัวละครชาย เขาเป็นทหารชาวอเมริกันที่รักกับหงส์ แม้เขาจะเป็นชายชาวต่างชาติ แต่เมื่อเขาเข้ามาอยู่ในครอบครัวหงส์ อินตาสามารถปรับตัวช่วยหงส์ซึ่งเป็นชายคนรักทำงานบ้าน ปั่นฝ้ายทอผ้า และทำงานงานในท้องไร่ท้องนาได้ แสดงให้เห็นว่าอินตาเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับบริบทวัฒนธรรมของครอบครัวและสังคมของหงส์ชายคนรักได้เป็นอย่างดี อินตาเป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของชาวตะวันตก ซึ่งกลุ่มชาวตะวันตกเปิดเสรีภาพให้กลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศแบบชายรักชาย

เมื่อกล่าวถึงอินตาในบริบทพื้นที่ล้านนาแล้ว แสดงให้เห็นถึงการให้การยอมรับและเปิดเสรีภาพเรื่องเพศในท้องถิ่นล้านนาอีกด้วย

5.2.2 การยอมรับและไม่ยอมรับด้านค่านิยมทางเพศภาวะ

การเปลี่ยนแปลงของแนวคิด ทศนคติ และมาตรฐานทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล ทั้งยอมรับและไม่ยอมรับด้านค่านิยมทางเพศภาวะ โดยการยอมรับด้านค่านิยมทางเพศภาวะสะท้อนผ่านตัวละครชายชื่อจำเริญ และหงส์ ปรากฏในตอนที่ยังอยู่ที่กองฟาง จำเริญเปิดใจสารภาพว่าชอบหงส์มาตลอด ดังตัวอย่าง

จำเริญกับหงส์ดูสนิทสนมกันมากขึ้นเรื่อย ๆ จากสายตาคนอื่นอาจจะมองว่าทั้งคู่เป็นแค่เสี้ยวป้อจายกันธรรมดา แต่จากสายตาที่ผ่านโลกมาเกือบแปดสิบปี มองว่าความสัมพันธ์ของทั้งคู่มีอะไรมากกว่านั้น

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด, 2567)

ในตัวอย่างข้างต้นจำเริญกับหงส์ตัวละครชายในเรื่อง เขาทั้งสองมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน คนในชุมชนมองว่าเป็นเพียง “มิตรภาพ” หรือ “เสี้ยวป้อจาย” (เพื่อนสนิทผู้ชาย) แต่ในสายตาของแม่ศรีมียอมรับว่าเขาทั้งสองแสดงนัยความสัมพันธ์แบบชายรักชาย ซึ่งครอบครัวของหงส์ไม่ได้กีดกันเรื่องนี้แต่อย่างใด สะท้อนให้เห็นว่าค่านิยมของสังคมล้านนาในเรื่องที่บาดสร้างการยอมรับด้านเพศสถานะ ทำให้เพศชายอย่างหงส์สามารถแสดงออกถึงความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่ลึกซึ้งที่มีต่อจำเริญได้ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในกรอบของความ เป็นชายตามขนบเดิมอีกต่อไป นอกจากนี้ปรากฏค่านิยมด้านการไม่ยอมรับด้านเพศภาวะทำให้เกิดการแบ่งแยก บีบบังคับ หรือกีดกันกลุ่มเพศต่าง ๆ อย่างไม่เป็นธรรม ดังตัวละครหงส์ได้เข้าร่วมประเพณีสำคัญ คือ จุลกฐิน เขาร่วมเพื่อนรำในขบวนแห่ ดังตัวอย่าง

เท้าหยาบกร้านเยื้องย่างนวนายดาไปรอบ ๆ ร้างสูงยาวผอมบางสวมเสื้อฝ้าย ขาวยัดผ้าเสริมส่วนที่ไม่เคยมีให้เด่นชัด เขียนปากแดงปิดแป้งขาวเนียนกลบสีผิว ไปจนถึงหน้าตาที่คนอื่นเคยจำได้ โปกผ้าขาวเคียนหัวทั้งชายสยายลงมาถึงกลาง หลัง สายโยกโบกสะบัดปลิวประหนึ่งมีเรือนผมที่ดูเลอย่างดีมาตั้งแต่แรก แดงเนื้อสาว

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะริด, 2567)

จากตัวอย่างข้างต้น หงส์ตัวละครชาย เป็นกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งเป็นเหลนชายของตัวละครหญิงแม่เฮือนแก้ว เขากำลังพื่อนอยู่ในขบวนแห่นางสัตตบรรพในงานจุลกฐินของวัดยางหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งทำให้เป็นที่แปลกตาแปลกใจให้แก่ผู้พบเห็น การกระทำของหงส์สื่อ

ถึงความไม่เหมาะสมและสร้างข้อจำกัดด้านเพศ จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้หงส์รู้สึกไม่สบายใจ และเมื่อตัวละครชายอย่างจำเริญพูดจาเหยียดหยามหงส์ยิ่งทำให้เขารู้สึกเสียใจเป็นอย่างมาก ดังตัวอย่าง

คือวันที่แต่งชุดขาวนุ่งขึ้นดินจกใหม่คำไปฟ้อนนำขบวนกฐินเป็นหนึ่งในนางสัตตบรรพ์ ชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมงานที่วัดยางหลวงในคืนนั้นคงด่าหงส์ด้วยสายตาว่า ชิตจนไม่รู้จะชิตยังงี้ได้เท่า เพียงแต่นั้นก็ไม่อาจทำร้ายหงส์ได้เท่าคนคนเดียวที่ไม่พูดคำว่าชิตสักคำ เพียงแต่พูดกับหงส์ว่า
“อย่ามาไถ่กู อีกะเทย”

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต, 2567)

ตัวอย่างหงส์ตัวละครชายถูกชาวบ้านมองว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ เป็นสิ่งแปลกปลอมในกลุ่มชน สร้างความเป็นอื่นให้หงส์ เมื่อหงส์นุ่งขึ้นขาวกุดขอเบ็ดออกไปฟ้อน เขาเป็นหนึ่งในนางเจ็ดสัตตบรรพ์งานประเพณีจุลกฐินซึ่งแต่งกายผิดกับเพศ หงส์ใช้ถ้อยคำว่า ชิต หมายถึงความไม่ดี ความอัปมงคล เป็นคำเชิงลบและกดทับความเป็นเพศภาวะภายในตัวหงส์เอง มักพบในวรรณกรรมล้านนา เช่น ในนวนิยาย เรื่อง ไพรอำพราง ของมาลา คำจันทร์ นำเสนอแนวคิด “การฝ่าฝืนจารีตที่ดั้งเดิมของหมู่บ้าน ก่อให้เกิดชิตใหญ่ซึ่งสร้างความเดือดร้อนร้ายแรงต่อส่วนรวม อาจส่งผลให้สิริมงคลของหมู่บ้านเสื่อมจนอาจถึงขั้นต้องอพยพโยกย้ายหมู่บ้าน” แนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของจารีตในฐานะกรอบปฏิบัติที่เคร่งครัดอันนำความสงบสุขมาสู่สังคมส่วนรวม หากเมื่อใดมีคนในสังคมประพฤติดิจจารีตที่ดั้งเดิม สังคมล้านนาจึงถือเป็นเรื่องที่ร้ายแรงมาก เพราะผลร้ายจากการประพฤติดิจจารีตที่ดั้งเดิมอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อส่วนรวมได้ (สันติวัฒน์ จันทรใจ, 2550) แต่คำพูดที่หงส์รู้สึกบาดลึกลงไปจิตใจคือคำว่า “กะเทย” เป็นคำที่ถูกใช้ในแง่ลบและกดทับ ดังที่จำเริญกล่าวต่อหงส์ และที่เข้าใจคือเขาเป็นคนที่หงส์ชอบพอด้วย

5.3 การสืบทอดขนบวัฒนธรรมของชาวล้านนา

ชาวล้านนามีแบบแผนพฤติกรรมหรือวิถีปฏิบัติที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยถูกประกอบสร้างจากความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ในเรื่อง กีบาค ปรากฎภูมิปัญญา การทอผ้าของชาวล้านนาได้แสดงออกถึงความรู้ ความสามารถ และเทคนิคดั้งเดิมในการทอผ้าที่สืบทอดจากบรรพบุรุษของชาวล้านนา โดยผสมผสานศิลปะและวัฒนธรรมอย่างมีเอกลักษณ์ และความเชื่อไว้ในลวดลายและกระบวนการผลิต เป็นทั้งมรดกทางวัฒนธรรม และอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นผ้าทอของชาวล้านนามีความโดดเด่นในเรื่อง ลวดลาย สี สัน เทคนิคการทอ และการใช้วัสดุจากธรรมชาติ โดยสะท้อนผ่านลวดลายของไหมสีคำที่มีความงดงาม ใช้เส้นไหมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ดังตัวอย่าง

“คิงผ่อนี้เลาะ ละกอนน้อยมีโกมสองขอโนโกมมีจีตอกก๊วก ละกอนกลางมี
สามขอ โนโกม มีนน้อย”

แม่หม่อนยกผ้าที่เหลนพึงทอเสร็จเทียบกับลายในก๊ ซี้ให้ดูนน้อยโนโกมที่
โดดเด่นกลางลาย

(ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต, 2567)

จากตัวอย่างแม่เหือนแก้วตัวละครหญิงในเรื่องได้สอนให้หลานชายที่มีพรสวรรค์ด้านการทอผ้าขึ้นตีนจก ตัวขึ้นสามารถทอได้หลายลวดลาย แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้พร่ำสอนการทอผ้าขึ้นตีนจกที่มีชั้นเชิงการทอที่สลับซับซ้อน เช่น ลายละกอน (นคร) สีส้มถึงเมือง ลายโกม (โคม) สีส้มถึงแสงสว่าง ความรุ่งเรือง ลายนกน้อยสีส้มถึงความอิสระเสรี ลายจีตอกก๊วก (ช่อดอกแรกแย้ม) เป็นสัญลักษณ์ของการเรียกโชคลาภ และความอุดมสมบูรณ์ ลวดลายเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในการถ่ายทอดความเชื่อผ่านงานศิลปะบนผืนผ้า ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการสังเกต แกะลาย และฝึกฝนโดยใช้ประสบการณ์เป็นหลัก การเรียนรู้การทอผ้าแบบขนบล้านนาจึงเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้เฒ่าผู้แก่ ลวดลายผ้าที่แม่เหือนแก้วได้ทอนั้น แสดงความรักชวนฝันจึงกลายเป็นพลังสร้างสรรค์และเบื้องหลังแห่งคุณค่าของผ้าทอมากกว่าที่จะเป็นพลังแห่งภูมิปัญญาผ้าทอแม่แจ่มโบราณ สำหรับเหือนแก้วผ้าทอได้กลายเป็นพื้นที่ที่ปลดปล่อยเธอออกจากพันธนาการของภูมิปัญญาจาริต ทำให้เธอสามารถสร้างสรรค์และแสดงความเป็นตัวของตัวเองได้อย่างเสรี สร้างสรรค์ลวดลายต่าง ๆ ออกมา จนสลับซับซ้อน เพื่อตอบสนองอารมณ์และความรู้สึกอันสดใหม่ของตัวเอง ชนิดที่ลูกหลานอย่างหงส์เองก็ตีความไม่ออก เพราะผิดแผกจากลายตามขนบดั้งเดิม บางองค์ประกอบเปลี่ยนลายไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำ ผสมผสานรูปสัตว์ ดังข้อความที่ว่า “เทวดาร่ายรำรูปชายหญิง และรูปอื่น ๆ ที่แม่นาคไม่เข้าใจ” (พิเชฐ แสงทอง, 2567)

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต พบสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาค ของประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต จากการศึกษา 3 ประเด็น สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) บทบาทของผู้หญิงในสังคมล้านนา พบการสร้างความสัมพันธ์ของผู้หญิงกับสมาชิกในครอบครัว ผู้หญิงกับการประกอบอาชีพ การถูกกดขี่และการต่อสู้เพื่อยกสถานะเท่าเทียมชาย โดยตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญทั้งด้านการดูแลเอาใจใส่สมาชิกในบ้าน สามารถเป็นแม่บ้านแม่ศรีเรือนดูแลความเรียบร้อยภายในบ้าน และสามารถสืบทอดขนบวัฒนธรรมที่ติงามของชุมชนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุมารินทร์ ตุลารักษ์ (2555) ศึกษาเรื่อง ผู้หญิงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวรรณกรรมลาวร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมลาวแสดงให้เห็นผู้หญิงในอุดมคติของสังคม คือ ผู้หญิงเป็นเมียที่ดี แม่ที่ดี ลูกสาวที่ดี แม่บ้านและแม่ศรีเรือน กุลสตรี รวมทั้งเป็นนักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งมีต้นแบบมาจาก

วรรณกรรมโบราณ ดังนั้นลักษณะผู้หญิงเอเชียจึงถูกสั่งสอนและสืบทอดหน้าที่และความรับผิดชอบในครอบครัว และผู้หญิงสามารถทำงานในท้องไร่ท้องนาของป่าได้เฉกเช่นเดียวกับผู้ชาย ดังที่เขียนแกวปฏิบัติ แม้ผู้หญิงจะแสดงถึงความสามารถไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชาย ความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศทั้งสองก็ยังคงมีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรมหรือนามธรรม โดยเฉพาะแอบแฝงอยู่ในจิตใต้สำนึกของทัศนคติคนทั่วไปทั้งสองเพศ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นมรดกสั่งสมทางวัฒนธรรมที่รับการปลูกฝังสืบทอดกันมาแต่ในอดีตดังเช่นสังคมไทยเรามากมายบียกคำอ้างขึ้นมาสั่งสอนว่า “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” จนในยุคปัจจุบันมีสตรีบางกลุ่มได้ต่อสู้หรือมีสำนึกขบถเพื่อเรียกร้องหาความเท่าเทียมทางเพศหรือการกระจายอำนาจทางเพศ หากก็ยังไม่เกิดผลสมบูรณ์แบบเพราะไม่ได้รับความร่วมมือของเพศชาย และแม้แต่เพศหญิงจำนวนหนึ่งก็ยังไม่ตื่นตัวที่จะเรียกร้องสิทธิของตน ซ้ำยังยินยอมที่จะเลือกเป็นฝ่าย “รองบ่อน” มากกว่าหรือไม่ก็เต็มใจและจำใจยอมอ่อนข้อด้วยเหตุผลบางประการ (กอบกุล อิงคุทานนท์, 2537) ดังนั้นในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด ได้ตอกย้ำความเท่าเทียมเพื่อให้เกิดการยอมรับและสร้างความเสมอภาคทั้งชายหญิง

2) การเปิดโอกาสและสร้างพื้นที่ให้แก่เพศภาวะในสังคมล้านนา พบว่าการสร้างตัวละครหงส์ในบทบาททางเพศภาวะในด้านเศรษฐกิจและอาชีพ ตัวละครหงส์ซึ่งมีลักษณะอ่อนแออันธพาล สามารถทำอะไรไถนาได้เช่นเดียวกับผู้ชาย และมีความสามารถในการทอผ้าขึ้นตีนจกเช่นเดียวกับผู้หญิง ดังที่ อรทัย เพียยุระ และคณะ (2566) กล่าวว่าความเป็นชาย (Masculinity) จะต้องมีความรู้และความสามารถ มีความแข็งแรง ทางกายหรือจิตใจ ความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความรู้สึก และมีเหตุผล ในด้านการยอมรับและไม่ยอมรับด้านค่านิยมทางเพศภาวะ ในวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด พบตัวละครชายหงส์ จำเริญ และอินตา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ แบบชายรักชายหรือรักเพศเดียวกัน เมื่อทำสิ่งที่ผิดแผกจากขนบเดิม เช่น เพศสภาพเป็นชายแต่แต่งกายเป็นหญิง เกิดการไม่ยอมรับจากคนในชุมชนและสังคม อีกทั้งถูกตีตราและสร้างความเป็นอื่นให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสร้างพื้นที่ให้แก่ เพศภาวะในสังคมล้านนา เป็นสิ่งที่วรรณกรรมร่วมสมัยต้องการสื่อให้เห็นถึงความเท่าเทียมทางเพศภาวะ และสร้างกรอบคิดใหม่ ช่วยเปิดพื้นที่ให้กลุ่มดังกล่าว

3) การสืบทอดขนบวัฒนธรรมของชาวล้านนา สะท้อนผ่านจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวล้านนา สะท้อนผ่านตัวละครหญิง และกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ในการร่วมกันอนุรักษ์ผ้าขึ้นตีนจก จากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา โดยสะท้อนผ่านวาทกรรมชาตินิยมที่ว่า “แม่หญิงแม่แจ่ม ทุกคนต้องมีขึ้นตีนจกอย่างน้อยคนละหนึ่งผืน” (ประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต, 2567) สะท้อนวัฒนธรรมการรักชาติหรือกลุ่มชนผ่านผ้าทอที่สวยงามใส่นอกจากนี้ชาวนายังนิยมนุ่งขึ้นตีนจกที่ทอเองเพื่อเข้าร่วมงานประเพณีจุลจลิน อันเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญต่อชุมชนและดำรงพุทธศาสนา ดังที่พระโพธิญาณรังสี วิ. (พิศิษฐ์ เมตตจิตโต) (2560) กล่าวว่าประเพณีจุลจลินเป็นภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นอุดมคติที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาในล้านนาจึงสามารถหลอมรวมเข้ากับ

วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธาเดิมของชาวล้านนาได้อย่างผสมกลมกลืนทำให้พิธีกรรมตามประเพณีต่าง ๆ กลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของล้านนาพุทธในที่สุด

ดังนั้นวรรณกรรมร่วมสมัยเรื่อง กีบาด ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต จึงเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยที่ให้คุณค่าในแง่การศึกษาพลวัตที่เปลี่ยนผ่านของสังคมล้านนา ผ่านแนวคิดใหม่กับแนวคิดเก่าที่ปะทะสังสรรค์ทำให้เกิดการยอมรับสร้างความเข้าใจ สร้างความเสมอภาคทางเพศ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความปรองดองของผู้คนในชุมชนและสังคม อีกทั้ง สัญลักษณ์ของผ้าชิ้นตีนจกแม่แจ่ม ได้สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าวที่ว่า “ผ้าคือชีวิต” เพื่อให้เข้าใจถึงการเกิดใหม่ทางจิตวิญญาณผ่านการทอผ้าชิ้นตีนจก 3 ส่วน คือ ตีนขึ้น หมายถึง การเริ่มต้นการเดินทางของชีวิต ตัวขึ้น หมายถึงชีวิตที่ต้องพบบทและต่อสู้กับสิ่งต่าง ๆ มากมาย และเอาขึ้น หมายถึงชีวิตที่สงบสุขและรอการเริ่มใหม่อีกครั้งตามวัฏจักรในวิถีมนุษย์

7. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัย เรื่อง กีบาด ของประเสริฐศักดิ์ ปัทมะริต ได้นำเสนอสหบทที่ปรากฏในวรรณกรรมผ่านตัวละคร บทสนทนา ฉาก และสถานที่ ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาสหบทในวรรณกรรมร่วมสมัยในวัฒนธรรมถิ่นอื่น ๆ ต่อไป ซึ่งมีประโยชน์ในการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัยอย่างยิ่ง

8. เอกสารอ้างอิง

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). *เพศวิถีศึกษากับเพศวิถีปฏิบัติในสังคมไทย*. เดือนตุลา.
- กอบกุล อิงคุทานนท์. (2537). *ผู้หญิงกับอำนาจที่จะแปรเปลี่ยน*. คบไฟ.
- กรีกมล หนูเกื้อ. (2567). สหบทในนวนิยายเรื่อง อัมมรงค์เลือด ของพงศกร. *วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*. 46(2), 29-49. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mpjh/article/view/262936/186298>
- เจตนา นาควัชร. (2542). *ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศยาม.
- ฉัตรชัย สุขุม. (2553). *ลักษณะสหบทในนวนิยายเรื่อง กูรักกันออกมา ของปริทรรศ หุตางกูร* [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต]. สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อพัฒนาอาชีพ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2550). *เมื่อผู้หญิงคิดจะมีหนวด : การต่อสู้ 'ความจริง' ของเรื่องเพศในสภาผู้แทนราษฎร*. โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2567). *สหบทในฐานะกระบวนการทัศน์วรรณคดีศึกษา ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย*. Praphansarn. สืบค้นจาก https://praphansarn.com/content/2068/สหบทในฐานะกระบวนการทัศน์วรรณคดีศึกษา_ในบริบทสังคมและวัฒนธรรมไทย
- ธนพร หมูคำ. (2567). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 1544438 วรรณกรรมร่วมสมัยสำหรับชาวต่างประเทศ*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.

ธัญญา สังขพันธานนท์. (2559). *แว่นวรรณคดีไทยร่วมสมัย*. นาค.

ณัฐกมล กิจจุบาล และรัชชานี ศรีสมาน. (2566). สหบทในนวนิยายเรื่อง อโศกสง ของปราปต์.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 42(6), 886-897. สืบค้นจาก
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/humsujournal/article/view/265609>

ประเสริฐศักดิ์ ปัตมะรัต. (2567). *ก๊าด*. คมบาง.

พระมหาสม สิริปัญโญ. (2553). *ผู้หญิงกับสังคมของสังคม*. พระมหาณัด อรรถจารี.

พระโพธิญาณรังสี วิ. (พิศิษฐ์ เมตตจิตโต). (2560). ประเพณีจุลฐินของชาวพุทธล้านนาในวัดอนาลโย
ทิพยาราม. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*. 2(1), 45-54. สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/issue/view/16561/3875>

พิเชฐ แสงทอง. (2567). ก๊าด นวนิยายซีไรต์ 2567 แม่หญิงทอผ้าจารึกประวัติอารมณและความรู้สึก.
วารสารมนุษยกับสังคม. 10(2), 237-244. สืบค้นจาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husocjournal/article/view/280346>

วาทีนีย์ วิชัยยา. (2556). *แม่วัยรุ่น : ประสบการณ์ชีวิต เพศภาวะ และเพศวิถี* [วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต]. สาขาวิชาสังคมวิทยา, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นจาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:107709

วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). *สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. คปไฟ.

สำนักราชบัณฑิตยสภา. (ม.ป.ป.). *บทวิทยุรายการ “รู้รักภาษาไทย”*. สืบค้นจาก http://legacy.orst.go.th/?page_id=9504

สันติวัฒน์ จันทโร. (2550). *การใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือในการสร้างสรรค์นวนิยายของ มาลา คำจันทร์*
[วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต]. สาขาวิชาภาษาไทย, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
Chula DigiVerse. สืบค้นจาก <https://www.car.chula.ac.th/display7.php?bib=1840429>

สุรเดช โชติอุดมพันธุ์. (2559). *อ่านเมือง เรื่องคนกรุง : วรรณกรรม วิถีความสัมพันธ์ และภาพแทนของพื้นที่*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2555). *ผู้หญิงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวรรณกรรมลาวร่วมสมัย*. ใน
ตรีศิลป์ บุญขจร. (บ.ก.), *วรรณสารอาเซียน:สายสัมพันธ์และสตรีวิถีสาน บทความศึกษาวรรณกรรม
อาเซียน 10ชาติ*. (น.132-149). แม่คำผาง.

อรทัย เพ็ญยุระ, มารศรี สอทิพย์ และอุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2566). เพศภาวะและเพศวิถีที่ปรากฏใน
วรรณกรรมร่วมเพศหญิง (ยูริ) แนวโรแมนติก. *วารสารบัณฑิตศึกษมหาจุฬาลงกรณ์*. 11(2), 171-184.
สืบค้นจาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/266998/18087>